

Crítiques

Entendre Stalingrad per entendre Europa

L'historiador Xosé Manuel Núñez Seixas analitza l'impacte del front de l'est en la memòria europea al seu últim assaig, 'Volver a Stalingrado'

VOLVER A STALINGRADO

Xosé Manoel Núñez Seixas

Galaxia Gutenberg

400 pàg.

23,50 €

David Miró

Sovint els habitants d'aquest racó de la península Ibèrica no som conscients de l'excepció històrica que suposem pel que fa a fluxos humans comparats amb el carrusel d'anades i vingudes centreeuropeu. Mentre que aquí no hi ha hagut grans moviments de població des de l'expulsió dels moriscos l'any 1609, a Europa trobem zones que, només en un curt període de temps entre el segle XIX i XX, han pertangut a mitja dotzena d'estats. L'actual ciutat ucraïnesa de Lviv, per exemple, va ser abans austrohongaresa, polonesa, alemanya i russa. Doncs bé, damunt d'aquest calidoscopi tan complex va tenir lloc, entre el 1941 i el 1945, el que sens dubte és l'episodi bèl·lic més brutal, inhumà i bestial que ha viscut l'espècie humana: la invasió nazi de la Unió Soviètica. I sobre les empremtes que va deixar en la memòria aquell conflicte tan dolorós, que va canviar per sempre el paisatge humà de les zones on va tenir lloc, Xosé Manuel Núñez Seixas, doctor en història contemporània i un dels principals experts en la matèria a escala europea, ha escrit el monumental llibre *Volver a Stalingrado. El frente del este en la memoria*

GETTY

europa, 1945-2021, publicat per l'editorial barcelonina Galaxia Gutenberg.

Endinsar-se en les seves pàgines suposa revisitar la història europea recent i fer-se preguntes incòmodes com ara: de quina manera van gestionar els alemanys la seva terrible responsabilitat en la Segona Guerra Mundial?, què van fer la resta de països europeus amb els seus propis nazis o feixistes?, com celebra Finlàndia una guerra en què van combatre al costat dels alemanys contra la Unió Soviètica? Hi descobrirem que no tot va ser tan ideal com sovint s'ha dit, sobretot a Alemanya, on no ha estat fins fa poc que s'ha començat a qüestionar la versió oficial sobre el paper de la Wehrmacht en les matances de jueus i població civil ni aquest victimisme col·lectiu en què tothom es considerava víctima d'un grapat de llunàtics amb uniforme de les SS.

La irradiació de la memòria històrica

El llibre, a més, conté elements d'actualitat estricta, ja que dedica moltes pàgines a analitzar tant l'ús que fa Vladímir Putin de la memòria de l'anomenada per ells Gran Guerra Patriòtica com també les dificultats de la Ucraïna independent per bastir un mínim consens sobre el que va passar en el seu territori (sens dubte, un dels més castigats) durant la Segona Guerra Mundial. Aquí descobrirem la figura de Stepan Bandera, líder nacionalista ucraïnès que es va aliar amb els nazis per foragitar els soviètics –als quals culpaven de les grans fams que van assolir el país durant els anys 30 i que s'atribueixen directament a un pla de Stalin– i que avui serveix a Moscou per dibuixar Ucraïna com un país que necessita ser “desnazificat”.

La conclusió del llibre és que la memòria històrica no és només una cosa d'historiadors, sinó que irradia directament en el present. De fet, la invasió russa d'Ucraïna no s'explica sense aquest component, i també el terror ancestral que desperten els russos en països com Polònia o les repúbliques bàltiques. Núñez Seixas s'ha submergit en innombrables documents, ha viatjat per tots els escenaris bèl·lics d'aquell conflicte i, sobretot, ha llegit centenars de memòries i llibres. També ha vist desenes de pel·lícules i sèries que han ajudat a construir una memòria històrica tan complexa. Aquest no és, doncs, un llibre sobre la guerra, sinó sobre les ferides que deixa, tan individualment com col·lectivament. Unes cicatrius que, per poc que gratis, tornen a supurar i a despertar els vells fantasmes del passat. 📖

L'ambigüitat moral del periodisme

Arcàdia publica per primera vegada en català 'El periodista i l'assassí', un llibre emblemàtic de Janet Malcolm

EL PERIODISTA I L'ASSASSÍ

Janet Malcolm

Arcàdia

Trad. Toni Cardona

256 pàg. / 20 €

Jaume Claret

“Qualsevol periodista que no sigui tan estúpid o tan pagat de si mateix per no veure les coses sap que allò que fa és moralment indefensable. És una mena d'entabonador que explota la vanitat, la ignorància o la soledat de la gent, que se'n guanya la confiança i la traeix sense remordiments”. Has de tenir les coses molt clares per arrencar un llibre, sent periodista, amb aquesta contundència, que fixa un llindar (auto)crític i (auto)exigent ben elevat. Janet Malcolm (Praga, 1934 - Nova York, 2021) el tenia.

El periodista i l'assassí –un clàssic del periodisme finalment en català (l'original és del 1989!) gràcies a Arcàdia i al traductor Toni Cardona– reflexiona sobre les relacions entre entrevistador i entrevistat a partir del litigi que va enfrontar el periodista Joe McGinnis amb el metge militar Jeffrey McDonald. El primer va escriure, el 1983, un llibre d'èxit –*Visión fatal* (Ediciones B, 1985), adaptat també a la gran pantalla– sobre el judici que l'agost del 1979 va condemnar McDonald per l'assassinat, nou anys abans, de les seves dues filles i la dona embarassada. L'autor va aprofitar-se de l'accés privilegiat que, creient que el llibre seria exculpatòri i que l'amistat mútua era real, li va concedir l'acusat al seu equip defensor, a papers i a coneguts.

Tot i que el litigi entre McGinnis i McDonald va tancar-se el novembre del 1978 amb un acord econòmic extrajudicial, les vistes celebrades van ser una oportunitat per posar de manifest el dilema entre ètica i veritat. Malcolm ho aprofita per qüestionar que el fi justifiqui els mitjans: sobretot quan el fi està condicionat per l'ego i la (necessitada) economia del periodista, i els mitjans inclouen la hipocresia i la mentida cap a l'assassí. De fet, McGinnis va prolongar l'engany fins més enllà del judici, mantenint

el malentès interessat per evitar escriptors rivals, per preservar el seu accés privilegiat a McDonald i per garantir el cop d'efecte d'una biografia en realitat condemnatòria i, fins i tot, un punt maniquea.

Tampoc Malcolm, firma destacada de *The New Yorker*, va amb el lliri a la mà, i ella mateixa s'analitza i s'adonna de les contradiccions deontològiques de l'ofici. Admet explícitament que “la hipocresia és el lubricant que fa que la societat segueixi funcionant d'una manera agradable en tolerar la fal·libilitat humana i conciliar les aparentment inconciliables necessitats humanes d'ordre i de plaer”. Però, alhora, no s'està d'assenyalar com “l'ambigüitat moral del periodisme no rau pas en els textos sinó en les relacions de les quals surten aquests textos”.

Mentre llegia aquest clàssic del periodisme contemporani, em venien al cap recents aportacions d'altres periodistes –no per casualitat també dones– com *Dones valentes*, de Txell Feixas (Ara Llibres, 2020), *El periódico*, de María Ramírez (Debate, 2022) i *Utøya*, d'Åsne Seierstad (Edicions 62, 2022). Llibres que, sota l'advocació laica de Janet Malcolm, mereixen l'atenció del públic lector en general i dels futurs periodistes en general. 📖